

לעילוי נשמת

הר"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל והר"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

לעילוי נשמת

הר"ר יוסף וולף ז"ל ב"ר ברוך מנדל הי"ד ת.נ.צ.ב.ה.

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

בית מדרש למגידו שיעור "הדף היומי"

ת.נ.צ.ב.ה.

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידו שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

השבוע בגליון

- המחקר שערך בעל "תרומת הדשן"
- לא כל מה שלא רואים לא קיים

השבוע בגליון

- האבנט המיוחד שהוחזק בארון בגדי הכהונה בבית המקדש
- שינוי ההלכה בעקבות שינויי הטבע
- רחיצת תינוק ביום השלישי ללידתו
- אכילת מלח בסיום הארוחה

דבר העורך

קורא יקר הפנה את תשומת לבנו, לנקודת ציון מרטיטה החבויה בין דפי מסכתנו, מסכת בכורות, וליתר דיוק, בדף י"ט הנלמד בשבוע זה על ידי רבבות לומדי הדף היומי ברחבי תבל.

המעשה אירע בשנות הזעם והאימה.

מסכת בכורות, דף י"ט

מוסדות תורה גדולים וותיקים נסגרו על מנעול וברחי בימים הטרופים שקדמו לעקידה הגדולה. ישיבות ובתי מדרש, אשר קול התורה נשמע בהם מאות בשנים - נחרבו. אולם, ר' אברהם מלי ויינברג לא שינה מסדר יומו מאומה. הוא המשיך בשירת חייו הנפלאה. אולי עוד יותר מאשר בעבר, הקדיש כל לימו וליוליתו לתורה ולעבודה. אמרו, כי ככל שגברו הצרות כן נתעלה האיש.

"הקיבוץ" של ר' אברהם מלי - קבוצת הבחורים שהתאגדה סביבו- הוסיף להתקיים, והלימודים לא הושבתו אף לא ליום אחד. יום יום התאספה בביתו חבורה גדולה של צעירים מצוינים בתורה, ושומעה מפיו את שיעוריו. אך התיישב הגאון ליד הגמרא וסביבו חבורת תלמידים מצוינים, ומיד שכוונו לא הצרות והסבל. אווירת הקודש השכיחה את תעלולי הנאצים, את הרעב ואת הסבל, את המחסור ואת היסורים, את השחיתות ואת הרציחות, וקירבה את הכל לתורת אמת שנלמדה בקדושה ובטהרה.

ר' אברהם מלי, שמעולם לא התלונן ולא הטיח דברים כלפי איש, אלא קיבל את הייסורים באהבה ממש, הצדיק עליו את הדין בכוחות עילאיים. כל זה היה ביחס לעצמו, אבל ביחס לאחרים דין אחר היה לו: על יסורי הזולת לא לימד זכות, אלא הרבה להרעיש עולמות בתפילות לבטלם. יסורי הכלל נגעו ללבו ומיום ליום נחלש הלב הדואב ומיצר בצרות ישראל.

הקיבוץ של ר' אברהם מלי גדל מיום ליום. מאחורי חומות הגיטו הצטופפו למעלה מחצי מליון יהודים מעונים. מהם, רבים אשר גורשו או ברחו מעיירות וישובים קרובים ורחוקים. ישיבה רשמית לא פעלה, וצעירים, מופלגים בתורה, ורבנים קשישים, החלו לנהור לבית מדרשו של הגאון ר' אברהם מלי, ומספר הלומדים תפח והלך. בייחוד נמשכו אל הגאון בחורים צעירים ונלהבים, שדבקו ברבם בכל

דף יז,א אמר רבי אחא ב"י הכל מודים שאין לוקין על צמרו

האבנט המיוחד שהוחזק בארון בגדי הכהונה

האם בבית המקדש תלה אבנט ייחודי שנטווה מצמר מיוחד במינו, לצורך עבודה בקרבן אחד ויחיד? ה"מנחת חינוך" (מצוה תק"ח אות ו') מעלה אפשרות מעניינת זו.

צמר של רחל בת עז: גמרתנו דנה בדינה של עז בת רחל ושל רחל בת עז, לעניין בכורה. בין הדברים התפתח נידון, כיצד להתייחס לצמרה של רחל בת עז, אשר אינה דומה למולידתה (עיי' "מנחת חינוך" מצווה תק"ח אות ו'). שאלה זו מתייחסת לעניין שעטנז -האם צמר זה נאסר בשעטנז-, וכמו כן לעניין ציצית, לעניין טומאת נגעים וראשית הגז. מאחר שבכל אלו התורה התייחסה לצמר כבשים, התעוררה השאלה, אם צמר זה נחשב כצמר כבשים. הגמרא עונה, כי קיימת דרשה מיוחדת בכל אחד מנושאים אלו, אשר ממנה למדים, כי צמר שהשתנה אינו נכלל בצמר הנדרש על ידי התורה לכל אחת מן ההלכות שנמנו.

והנה, את האבנט שהכהנים חגרו על בגדיהם, התורה ציוותה לטוות מצמר ומפשתן יחדיו [כך נפסק להלכה, עיי' יומא יב/ב וברמב"ם הל' כלי מקדש פ"ח הל' י"א], וגמרתנו אינה מביאה דרשה או לימוד שגם בבגדי כהונה יש צורך בצמר שאינו משונה, שאינו מרחל בת עז. ה"מנחת חינוך" הסיק מכך, כי בגדי כהונה שנעשו מצמר של רחל בת עז, כשרים כהונה המה לעבודה בבית המקדש. ואף סיוע לדבריו הוא מביא מכך, שהרמב"ם אינו מציין בהלכות כלי המקדש, כי צמר שכזה אינו ראוי לטוויית בגדי הכהונה. נמצאנו למדים, כי צמרה של רחל בת עז אינו נחשב כצמר האסור בשעטנז, אך הוא ראוי לשמש כצמר הנדרש לבגדי הכהונה.

מעתה, הוא מבקש ליישב קושיה עצומה של ה"שאגת אריה" (ס"י כ"ט). אחד הקרבנות הקרבים בבית המקדש הוא קרבן חטאת העוף, הקרב במקרה שקיים ספק אם האדם חייב בקרבן חטאת. ה"שאגת אריה" מתקשה, היאך הכהן רשאי להקריבו. הרי יתכן שבעל הקרבן אינו חייב חטאת, ועוף זה אינו קרבן; נמצא הכהן עובד עבודת חולין בבגד הכהונה העשוי צמר ופשתים, ולדעת הרמב"ם (הל' כלי מקדש פ"ח הל' י"ב ועיי' בראב"ד שם שחולק), לא הותר שעטנז זה אלא לצורך עבודת המקדש, ולא לעבודת חולין?

אומר ה"מנחת חינוך", אם בבית המקדש תלה אבנט מצמר של רחל בת עז, ניתן ליישב את קושיית ה"שאגת אריה". שכן, צמר זה אינו אסור בשעטנז, אך הוא ראוי לטוויית בגדי הכהונה... והכהן שהקריב חטאת עולת העוף, לבש אבנט זה.

[ברם, ה"מנחת חינוך" מקשה על עצמו, אם אומנם די בצמר של רחל בת עז לבגדי הכהונה, כיצד רשאים הכהנים ללבוש בגדי כהונה העשויים מצמר האסור בשעטנז, הרי מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה, רק כאשר אין אפשרות לקיים את שניהן כאחת, ובמקרה זה, ניתן ללבוש צמר של רחל בת עז, שאין בו איסור שעטנז. שתי תירוצים בדבר, משיב ה"מנחת חינוך", השני שבהם טוען, כי אכן, אם יימצא בדיחה צמר של עז בת רחל, שהוא נדיר ביותר, עליהם לטוות את הבגדים ממנו בלבד, אך אם אין צמר כזה ברשותם, יטווהו מצמר רגיל. ברם, את קרבן העוף, אין כל אפשרות להקריב ללא אבנט מסוג זה].

ה"מנחת חינוך" ממשיך לדון בנושא מצדדים שונים, ואילו בעל ה"משנה ברורה" זצ"ל לא הסתפק בדבר כלל, לדעתו, ברור ופשוט, כי צמר של רחל בת עז אינו ראוי גם לבגדי הכהונה ("ביאור הלכה" ס"י ט' סעי' א' ד"ה "רחלים").

דף יט/ב פרה וחמור נות שלש ודאי לכהן

שינוי ההלכה בעקבות שינויי הטבע

פרה ואתון אינן ממליטות עד הגיען לגיל שלש שנים. גמרתנו מציבה קביעה זו, כאמצעי זיהוי אם הפרה והאתון כבר הבכירו, וולדם הנוכחי פטור מן הבכורה, או שמעולם לא הבכירו והוולד שלפנינו הוא בכור.

לעילוי נשמת

הר"ר יהודה דוד ז"ל

ב"ר פנחס יוסף ז"ל

נלב"ע י"ב תמוז תשס"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר יהודה אריה פודהורצ' ז"ל

ב"ר ישראל אברהם הי"ד

ליום השלושים לפטירתו

נלב"ע חג השבועות תשס"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידו בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר אהרון יעקב קורנווסר ז"ל

בן ר' אליעזר ז"ל

נפטר ז' תמוז תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

- לוס אנג'לס

הפרות מקדימות להמליט: בן כפר או מגדלי בקר, מתפלאים בוודאי בהצליבם נתון זה עם ידיעתם הברורה, כי הפרות ממליטות עוד בטרם מלאת להן שלש שנים, הרבה לפני כן. מתברר, כי לא רק פרות ימינו מקדימות להמליט, אלא גם אמות אמותיהן, לכל הפחות אלו שחיו לפני שמונה מאות שנה, שכן, בעלי התוספות (עבודה זרה כד/ב ד"ה "פרה") כבר מתקשים בשאלה זו: "ויש לתמוה, דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת". בעלי התוספות מתרצים, "ויש לומר, דוודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים". הוי אומר, נשתנו הטבעים.

אין זה השינוי היחיד שבו אנו נוכחים עין בעין. הגמרא (נדה כז/א) קובעת, כי לא תתכן לידה בשלהי העיבור, כי אם בסוף החודש, אך לא באמצעו. התשב"ץ (שו"ת ח"ב סי' ק"א) מעיר, "אבל אני ראיתי שנשתנה העניין בדורנו זה", והוא מסתייע בדברי בעלי התוספות הנזכרים, "שהרבה דברים נשתנו מטבעיהם בשינוי הדורות. אכן, הרמ"א פוסק (אבן העזר סי' קנ"ו סעי' ד') כי בזמנינו, הנולד באמצע החודש האחרון, נחשב כנולד בן קיימא "שעכשיו נשתנה העניין, וכן הוא בכמה דברים".

רחיצת תינוק ביום השלישי ללידתו: "שולחן ערוך" (אורח חיים סי' של"א סעי' ט"ו) כותב כן לגבי רחיצת תינוק ביום השלישי ללידתו. במשנה (שבת קלד/ב) נקבע: "מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת", היינו: יש להבעיר אש ביום השבת ולחמם בה מים, כדי לרחוץ את התינוק ביום השלישי ללידתו, שאם לא יעשו כן, עלולה להתרגש עליו סכנה. ברם, כותב ה"שולחן ערוך": "בזמן חכמי הגמרא, אם לא היו רוחצים את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי למילה במים חמים היה מסוכן... והאידא לא נהג ברחיצה כלל", שהרי "דבר ידוע שאינו מסוכן בכך" ("ביית יוסף" שם).

אכילת מלח בסיום הארוחה: קיימות דוגמאות רבות נוספות, ונציין עוד אחת מהן. הגמרא (ברכות מ/א) אומרת, כי "אחרי כל אכילתך אכול מלח", וכן נפסק להלכה (שולחן ערוך" אורח חיים סי' קע"ט סעי' ו'): "אכל כל מאכל ולא אכל מלח... ידאג... מפני אסכרה". אך ה"מגן אברהם" מציין על אתר (סי' ח'), כי בימינו נשתנו הטבעים ואין צורך לחשוש (ועיי' שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"ב סי' ע"ג אות ד').

פרה שלא המליטה אינה חולבת: נחתום בדוגמא הפוכה, בה אנו היינו קובעים, כי בוודאי השתנו הטבעים, אך בעל ה"תרומת הדשן" הבין בחכמות ובכח תורתו להיפך. גמרתנו מביאה סימן נוסף לבדיקת בהמה אם ביכרה אם לאו - רוב הבהמות אינן חולבות טרם לידתן, ונחלקו הדעות בגמרא, אם יש לחשוש למיעוט החולבות לפני לידתן, אם לאו. להלכה נחלקו הדעות, ויש מן הראשונים (עיי' תוס' ד"ה "חלב", ורא"ש פ"ג סי' ב') שפסקו כדעה המחמירה, כי יש לחשוש למיעוט בהמות אלו, ולפיכך, גם אם הבהמה שלפנינו שופעת חלב, אין להסתמך על כך כהוכחה שכבר ביכרה, שכן, יתכן שהיא מן המיעוט החולבות בלא המלטה (ועיי' שולחן ערוך" יו"ד סי' שט"ז סעי' ג' במחבר וברמ"א).

המחקר שערך בעל "תרומת הדשן": בעל "תרומת הדשן" (שו"ת ח"א סי' רע"א) עסק בסוגיה זו וערך מחקר בנושא: "ואפס, שאלתי ודרשתי מיהודים וארמאים, נשים ואנשים רבים, אם ראו מימיהם פרה חולבת שלא ילדה כבר, ולא שמעתי אחד מהם שראה זה מעולם". מכאן, הוא מסיק: "יש לומר דבהמות שלהם היו משונות מבהמות שלנו". לכאורה, היה עליו לסיים את מחקרו בקביעה, כי מאחר שבימינו השתנו הטבעים, הרי שאין לך סימן גדול מבהמה חולבת, שוודאי המליטה. ברם, הוא כותב: "אמנם, אין נראה להתיר מהאי טעמא לחודא כלל לסמוך על חקירותינו שהוא נגד קבלת התלמוד ולומר שנשתנה בזמנינו".

לא כל מה שלא רואים לא קיים: כאשר ננסה לברר, מה טעם לא ראה ה"תרומת הדשן" להכריע כי יש לשנות את ההלכה אחר שהטבעים השתנו, הסברה העולה היא, כי אינו דומה שינוי טבעים מוכח, לכזה שאינו מוכח. כלומר, כאשר אנו רואים פרה בת שנתיים ממליטה, הרי זה ברור בעליל שהטבעים השתנו, וגיל ההמלטה ירד. ברם, כאשר אין רואים פרות חולבות לפני המלטה, עדיין אין בכך הוכחה ברורה ויציבה שפרות מסוג זה אינן קיימות, משום שיש לחשוש, שמא אותן בהמות החולבות לפני המלטה נסתרות מעינינו. לפיכך, כל עוד לא יצאה הכרעה ברורה ומוסכמת מאת גדולי הדורות כי הדברים השתנו, אין לשנות מאומה (ועיי' שו"ת "תרו"ח"ה בהמשך דבריו).

מובן מאליו, כי המוסמכים לקבוע אם נשתנו הטבעים, הם חכמי התורה בלבד, אשר להם נמסרה ההכרעה בכל אורחות חיינו והנהגותינו (ראה באריכות שו"ת "מנחת יצחק" חלק ג' סי' ל"ח).

דף כב תוד"ה חלב פוטר

"חזקה" אינה פתרון רב תכליתי לפתרון כל הספקות

שאלה חמורה הטרידה גדולי עולם.

בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "חלב") ובסוגיות נוספות בתלמוד (יבמות קט"א ד"ה "מחזורתא", חולין י"א/ב ד"ה "לרבי מאיר") דנים בדינו של ספק בכור בהמה טהורה. היינו: בהמה טהורה המליטה ואין ידוע אם ביכרה טרם לכן, ויש לדעת כיצד לנהוג בספק בכור שלפנינו, אשר אם היה ידוע בוודאות כי הוא פטר רחם, היה על בעליו הישראלי למוסרו ליד הכהן, שהרי קדוש הוא בקדושת הבכורה. בעלי התוספות מציינים, כי שני צדדים בדבר, והצד להתיר מבוסס על מספר נימוקים, ביניהם, כי הוולד חולין הוא: "העמד וולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה, שהוא חולין במעי אמו". כלומר, מאחר שאנו נתונים בספק, יש לייצב את מעמדו של החפץ הנתון בספק, כפי העת האחרונה שבה מעמדו היה ברור. והנה, הבכור מתקדש רק בצאתו לאויר העולם. מעתה, אנו קובעים כי מעמדו הוא של בהמת חולין ואין בו קדושה, כפי שהיה בעודו

לבם ונפשם; רעבים היו ללחם, אבל הם למדו באש קודש ובהתלהבות.

המצב בגיטו וארשא הגדול החמיר והלך. הרוצחים החלו להשמיד את מאות אלפי תושבי הגיטו. החלו המשלוחים למחנות המוות. בכמה מפעלי תעשייה עבדו "המאושרים" כביכול, שקיבלו תעודות עבודה כפועלים למען התעשייה הגרמנית. מי שאין לו כרטיס עבודה מאושר על ידי שלטונות הרצח, "אין לו הזכות לחיות". הבריות עשו כל מאמץ להכנס למפעלים הללו, להתקבל שם לעבודה. לא כן תלמידי "הקייבוץ" של ר' אברהם מלי, אשר מוניטין יצאו להם בגיטו. הם גמרו אומר לא לנטוש את לימוד התורה. להם לא היה כרטיס עבודה, ולכן היו "בלתי ליגאליים", לפי חוקי הרצח הנאציים. לבושים גם בחיזיונות בלבוסים החסידי, שפרו על המסורת. הם לא נכנעו לכובשים הנאציים, והיו לומדים יומם ולילה בחדוה ובביטחון. יום יום היו באים לביתו של הגאון לשמוע את השיעור; יום היו קולטים את תורתו.

סכנת החיסול היתה מתקרבת והולכת בצעדי ענק. המרצחים, מזוינים מכף רגל ועד ראש, היו מקיפים רובעים שלמים, מוציאים מתוכם את היהודים ושולחים אותם לטרבלינקא, להשמדה. ר' אברהם מלי אינו זז, אינו הולך לבית חרושת ואינו מתעניין בכלל בדרכי הצלה. אחיו נתמנה כאחד המנהלים של מפעל תעשייה גרמני, אך הגאון מסרב לקבל ממנו עבודה, לנטוש את תלמידיו הנדונים למוות ולהציל את עצמו. הוא מוסיף להשמיע את שיעוריו, והתלמידים הנאמנים - עמו. כך ישב ולמד עד אשר הופיעו באחד הימים הרוצחים, הוציאו את הגאון וכמה מתלמידיו והובילו אותם לטרבלינקא. אין הם מרשים אפילו לסגור את הגמרות, שנשארו פתוחות במסכת בכורות דף י"ט... ("אלה אזכרה", אוסף תעודות קדושי ת"ש-תש"ה, כרך ג', ניו יורק, תשי"ט).

הקורא מסיים את מכתבו במשפטים מרגשים מאוד: כבר למדתי את מסכת בכורות מספר פעמים, ובכל עת שאני מגיע לדף י"ט - אודותיו מסופר כאן - בשרי נעשה חידודין חידודין. יהודים יקרים! כשאחינו הקדושים יצאו מגיטו ורשה להריגה, נותרו הגמרות בבכורות דף י"ט פתוחות! הנאצים ימח שמם וזכרם "לא הרשו לסגור אותם". הרי זה מביא לידי גיחוך! **הם אינם יכולים לסגור את הגמרות!!!** כי הגמרא תשאר פתוחה לעולם, והיא תוסיף להלמד אם לא בוורשא, אז בבני ברק ובירושלים, בניו יורק ובלונדון. אי אפשר לסגור את הגמרא. אפשר להרוג, לרצוח, לשרוף, כל ארבע מיתות בית דין, אבל את התורה הקדושה אי אפשר להרוג. דין אלמות היא. ואם רצונך בהוכחה! הבט סביבך וראה, כמה יהודים, ברוך ה', ילמדו השבוע את דף י"ט בבכורות.

★ ★ ★

כדי להשלים את התמונה נוסיף שני פרטים מעניינים.

הגאון רבי אברהם וינברג זצ"ל, היה חתנו של יהודי בשם רבי משה קובלסקי ז"ל, אשר היה חסידו המובהק של האדמו"ר מסוכוטשוב זצ"ל, בעל ה"אבני נזר".

רבי משה קובלסקי ז"ל היה איש עסקים, ובאתו מביקוריו בארצות הברית, הוא רכש פנס עבור רבו הנערץ.

הפנס היה חפץ יקר המציאות, והאדמו"ר שמח לקבלו, באומרו, כי עתה לא ייאלץ להעיר את שמשו בשעת לילה מאוחרת, בקומו ללמוד, שכן, מעתה הוא יעזר בפנס. עמד ה"אבני נזר" ובירך את רבי משה קובלסקי ז"ל, שזוכה לחתן שיאיר את עיני ישראל. לימים, בתו של רבי משה נישאה לגאון רבי אברהם מלי וינברג הי"ד.

עובר [למעשה, אי אפשר לצרף חזקה זו במקרה דנן, משום שלא יש חזקה שלא ילדה, עייניש].

ספק כהן, חייב להחמיר: גמרא ערוכה במסכת יבמות (ק/ב), סותרת, לכאורה, כלל זה. יהודי אשר אינו יודע אם אביו כהן או ישראל, הרי הוא ספק כהן ספק ישראל. הגמרא קובעת, כי עליו לנהוג לחומרא, וכגון, בתרומה אינו רשאי לאכול - כישראל, ויזהר מטומאות מתים - ככהן.

לכאורה, הרי עובר כהן אינו קדוש בקדושת הכהונה, ורק עם לידתו חלה עליו קדושת הכהונה. משכך, מצבו, לכאורה, זהה למצבו של העגל אשר יש ספק אם הוא בכור - שניהם אינם קדושים, כל עוד לא יצאו לאוויר העולם. מעתה, כפי שבעלי התוספות קובעים, כי ספק בכור בהמה אינו קדוש, משום שכל עוד קיים ספק, איננו משנים את מעמדו האחרון הידוע לנו, הלא הוא מעמדו בעת היותו עובר, כמו כן, יש לקבוע, כי ספק כהן זה, יוותר במעמדו הוודאי האחרון הידוע לנו, הלא הוא דינו כעובר, שאינו קדוש בקדושת כהן. מדוע, אם כן, הגדרתו נותרה בספק?

ההבדל בין עובר כהן לעובר בהמה: הגאון רבי ירחמיאל גרשון אידלשטיין זצ"ל, רבה של שומייאץ, מבחיר את הדברים באופן נאה (יחידושי בן אריה" ח"ב סי' כ"א). קיים הבדל בולט בין שני העוברים. שניהם אמנם אינם קדושים עד לידתם, אך מסיבות שונות לחלוטין. בכור בהמה מתקדש בשל היותו פטר רחם, היינו: הראשון היוצא מרחם הבהמה. זו הסיבה שעד יציאתו לאוויר העולם אינו קדוש, שהרי עדיין לא יצא מן הרחם ולא התקדש. לעומת זאת, עובר כהן, נושא בחובו את כל המאפיינים הדרושים לקדושת הכהונה, הוא אינו חסר מרכיבים כל שהם, אלא שבמעמדו הנוכחי הוא נוהג אחר דינה של אמו.

משהפנמנו הבדל זה, נפנה להתבונן בחזקה אשר באמצעותה בעלי התוספות קבעו, כי ספק בכור הרי הוא חולין ודאי. ההגיון העומד בבסיס חזקה זו הוא, כי כל עוד אין אנו יודעים אם מעמדו של החפץ השתנה מכפי שהיה קודם לכן, אזי, אותה הגדרה וודאית דבקה בו והיא ממשיכה לייצב את מעמדו, גם בהתעורר הספק.

"חזקה" מותירה עליו חותם של עגל שאינו פטר רחם: אכן, כאשר נתבונן בעובר בהמה טהורה, הגדרה זו הולמתו נאמנה. בהיותו עובר לא היה קדוש בקדושת הבכורה, משום שלא היה פטר רחם, והגדרה נותרת עמדה גם לאחר המלטתו, לאמר: הוא אינו פטר רחם, שהרי יתכן שהבהמה כבר המליטה, והוא אינו הראשון היוצא מרחמה. נותרה, איפוא, אותה הגדרה, ואותה סיבה של פטור לאורך כל הדרך.

אי אפשר לומר שהספק כהן נשאר עובר... ברם, הכהן העובר אינו קדוש בקדושת הכהונה, משום היותו עובר. כלום נוכל להחתימו בתווית זו גם לאחר לידתו? האם קיימת סברה בטענה, כי כפי שהיה נטול קדושת הכהונה בעת שהיה עובר, נמשיך מצב זה עד מאה ועשרים?

[ראה בגליון 264, מאמר **"בכורות בימינו"**, בדברי הגר"י קאנטראוויץ, ולפמ"ש פשוט שבאופן של ספק מכירה, אין חזקת הבכור קודם לידתו מועילה].

דף יז/ב אי אפשר לצמצם

עד כמה יש לדייק בעשיית ריבוע התפילין

סוגייתנו מהווה את המקור העיקרי לאחד הנידונים התלמודיים המפורסמים: "אפשר לצמצם, או אי אפשר לצמצם". המקרה הנדון במשנתנו הוא, פרה מבכירה שהמליטה תאומים, שני זכרים, שבעדות הנוכחים במקום, ראשי העגלים התאומים יצאו בבת אחת לאוויר העולם. לדעת רבי יוסי, שניהם לכהן, שהרי לפנינו שני בכורים. אולם, חכמים סוברים, כי עגל אחד בלבד ינתן לכהן, שכן, "אי אפשר לצמצם" ולטעון כי שני העגלים נולדו באותו רגע.

מדוע באמת אי אפשר לצמצם, נחלקו הדעות. מדברי רש"י (ד"ה "אפשר") והרמב"ם (הל' בכורות פ"ה הל' א') עולה, כי משמים לא מכוונים ששני העגלים ייצאו בדיוק ביחד. כלומר, אין לתלות שכיוונו כן משמים, ומן הסתם לא אירע כן. ואילו בעלי התוספות ("אפשר לצמצם") מבארים, כי אף שהדבר יתכן, אין עין אדם מסוגלת להבחין בדבר. הגמרא מחלקת בין צמצום בידי שמים לצמצום בידי אדם, והיא מנסה להוכיח, כי אדם מסוגל לצמצם ולכוון בדיוק מירבי את אשר הוא עושה. שהנה, הקב"ה הורה כיצד לעשות את כלי המשכן במידה מדויקת, ובני ישראל עשו "כאשר ציווה ה' את משה", הרי שעלה בידם לעשות כנדרש. ברם, הגמרא דוחה את הראיה: "רחמנא אמר עביד ובכל היכא דמצית למיעבד ניהא ליה", היינו: התורה אמרה את אשר יש לעשות, ויוצרי המשכן עשו כל שלא ידם כדי לבצע את הנדרש, עד היכן שידם מגעת, ולכך בדיוק התכוון הקב"ה, שבני האדם יבצעו את הוראותיו, עד כמה שכוחותיהם, שניתנו להם על ידו, מאפשרים להם.

גמרא זו משמשת פוסקים רבים, ביניהם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, בבואם לקבוע את רמת הדיוק הנדרשת מבני האדם בבצעים המצוות. בעל ה"אגרות משה" (שו"ת יו"ד ח"ב סי' קמ"ו) עוסק בשאלה, אם יש צורך לבדוק באמצעי עזר את ריבוע התפילין, כדי לדעת אם הוא מרובע כנדרש, והוא מוכיח ממספר מקומות, כמו גם מגמרתנו, כי אין צורך.

"תו התקן" התורני: ובכל זאת, ברור לכל, כי אי דיוק משווע בריבוע התפילין, מחייב לתקנם ולשפרם. יש, איפוא, לדעת, מהו "תו התקן" התורני, שסטייה ממנו ומטה מחייבת תיקון מחדש.

בעל ה"ערוך השולחן" (או"ח סי' ל"ב סעי' ע"ה) ואחריו בעל ה"אגרות משה", מצביעים על

הגאון רבי אברהם וינברג זצ"ל, חיבר ספר מופלא על מסכתנו, מסכת בכורות, בשם "ראשית ביכורים", ובהיותו חסיד סוכוטשוב מובהק, האנשים שהוציאו לאור את ספרו לאחר עקידתו על קידוש ה', ערכו מפתח מיוחד, לציון המקומות שבהם המחבר מזכיר את דברי רבו, בעל ה"אבני נזר" זצ"ל.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, טל: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....

בברכת התורה העורך

פנינים

גמרתנו אומרת, כי אמורא אמר לזולתו "עד דאכלת כפנייתא בבבל תרגמינא מסיפא". כלומר, בזמן שאכלת תמרים בבבל, הספקנו לפרש את ההלכה. רש"י מבאר, שהוא התכוון להוכיחו, על שעידן את גופו באכילה.

מסופר, כי ה"חזון איש" זצ"ל נשאל, כיצד ניתן להתגבר על תאוות האכילה.

התשובה הבדוקה לדבר, השיב, היא רק הרגשת המתניקות הנפלאה שבלמוד התורה, תחושת העריבות של דברי התורה תדחה את שאר העניינים. הסבור אתה, סיים, כי ה"קצות החושן" היה נהנה מחתיכת "קוגלל"...

דף יט/א קדש לי כל בכור

הכל - בכורים

רמז נאה דרש הרבי מאפטא זיע"א, ה"אוהב ישראל":

"קדש לי" - אם ברצונך להתקדש לי, 'כל בכור' - עליך לחוש, כי הכל בני בכורי המה, ואל לך לחטט בחטאי האחרים או להתנשא עליהם...

דף יט/ב פרה ... בנות שלש ודאי לכהן

פרה - פרי

במשנתנו אנו למדים, כי פרה אינה ממליטה טרם מלאת לה שלש שנים.

אמר הגאון רבי מאיר שמחה מדוינסק זצ"ל, בעל ה"אור שמח", לא לחינם שמה של העגלה משתנה לפרה במלאת לה שלש שנים, שכן, מיני אז היא מסוגלת להעמיד פירות ("משך חכמה", וישלח).

דף יט/ב רוב... מתעברות ויולדות

שבעה על סמך הרוב

מספרים, כי רבי שלום מבלו זצ"ל, ברך פעם אשה אחת שתזכה לזרע של קיימא, ואף נשבע לה על כך.

משראה את השובבים מתפעלים מכך שהוא נשבע על סמך ברכתו, פטרו ואמר:

מה לכם מתפעלים, הלא נפסק בתורה לילך אחר הרוב ובגמרא (יבמות קט"א) נאמר "רוב נשים מתעברות ויולדות"...

דף כ"א כרבי מאיר סבירא לה בחייש למיעוט

בזכות רבי מאיר

פעם חלה רבי צבי הירש מזידיטשוב, והיה מוטל על ערש דוי כשמצבו הולך ומחמיר. כשהגיע לכלל גסיסה כמעט, נתן מיד פרוטה לצדקה והתפלל "אלקא דמאיר ענני", ולא חלף זמן עד שיצא מכלל סכנה וחזר לבראותו.

את מעשהו הסביר לאחר מכן: הלא "רוב גוססים למיתה", ולפיכך התפלל "אלקא דמאיר ענני", שהרי רבי מאיר "חייש למיעוטא"... (קונטרס "על הצדיקים" מהאדמו"ר ממונקאטש).

דברי ה"שולחן ערוך" בהלכות תפילין. כדי לדעת אם ריבוע של תפילין נעשה כדבעי, כותב ה"שולחן ערוך" (סי' ל"ב סעי' ל"ט), יש לוודא, כי אורך האלכסון של הריבוע, הוא בשיעור מידת הריבוע ועוד שתי חמישיות. כלומר, ריבוע שאורך צלעותיו 5 ס"מ, על אלכסונו להיות בשיעור 7 ס"מ. משנמצאו מידות אלו תואמות, הרי הריבוע כשר ומהודר. והנה, הכל יודעים, כי אלכסון של ריבוע של 5 ס"מ הוא 7.071, ולא 7 ס"מ בלבד. נמצאנו למדים, כי די בשיעור דיוק זה, כדי לעמוד בדרישות ההלכה (ועיי' "משנה ברורה" סעי' שע"ב בשער הציון סי' ק"ח). לא נחה דעתו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל עד שכתב, כי אין "שום מעלה" בריבוע תפילין הנמדד בדיוקנות על ידי מיקרוסקופ, על פני ריבוע תפילין שנחזה רבוע לעין אדם. הוא מוסיף וכותב (שם, יו"ד ח"ג סי' ק"כ): "שאף זה הוא ריבוע הכשר לכתחילה אף למהדרין ביותר, וגם כשר ומהודרין, אף אם יזדמן ריבוע אמיתי ממש". אין כל עניין להעדיף תפילין אלו על פני תפילין שריבועם נאמד במדידה רגילה.

דף כב, כא/א מקצת היום ככולו

"מקצת היום ככולו" - איך ומתי

השבוע אנו לומדים את הכלל התלמודי המפורסם: "מקצת היום ככולו". נער יהודי שהביא סימנים, הופך ל"גדול" עם כניסת יום הולדתו הארבע עשרה, גם אם הוא נולד בשעה ארבע אחר הצהריים ועדיין לא מלאו לו שלש עשרה שנים מלאות. הכלל "מקצת היום ככולו", מותח ומפשט על פני כל היום כולו, את התכונה הקבועה בחציו השני בלבד. במאמר זה נתמקד בהגדרתו המדויקת של כלל זה, באמצעות הסברו הנפלא של ראש ישיבת פונובז', הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל.

גיל הכבש נקבע לפי שעת לידתו, לא יום לידתו: בפרשת הקרבנות התורה קבעה את גילם של בעלי החיים המובאים כקרבן לבית המקדש. יש שהגבילה התורה שלא יהא הקרבן יותר מבן שנה, ויש שקבעה שלא יהא פחות מבן שנתים. למדנו במסכת זבחים, ונלמד בעז"ה בעוד מספר שבועות (לט/ב), כי גיל הקרבן נקבע לפי שעת לידתו, וכלשונו של רבא "שעות פוסלות בקדשים". לאמר, כבש שנולד בג' סיון בשעה תשע, יהא בן שנה בשנה הבאה בג' סיון בשעה תשע בדיוק. דקה טרם לכן, הוא ראוי להקרבה, שעדיין אינו בן שנה, ומן השעה תשע הוא אינו ראוי להקרבה.

לכאורה, רבא מתעלם לחלוטין מן הכלל "מקצת היום ככולו". מדוע עד השעה תשע בבוקר הכבש נחשב כמי שעדיין לא מלאה לו שנה, הלא "מקצת היום ככולו" ומתחילת היום יש להחשיבו כבן שנה?

"מקצת היום ככולו", הסביר הגראמ"מ שך זצ"ל (נ"אבי עזרי"ה הל' אישות פ"ב הל' כ"א), אינו משנה את המציאות, הוא אינו הופך ילד בן שנים עשרה לאיש בן שלש עשרה, אלא בכוחו להקנות לכל היום את **תכונותיו** של מקצת היום. כלומר, מאחר שבן שלש עשרה שהביא סימנים הופך ל"גדול", אזי, גם אם הביא סימנים בתחילת אותו יום, יש לדנו כ"גדול" - לא כבן שלש עשרה, כ"גדול". אולם, הכבש שבו אנו עוסקים, לא יהפוך לעולם להיות כבש בן שנה טרם השעה תשע. שום כלל ואף סברה אין בכחה לשנות את המציאות - עד השעה תשע הכבש אינו בן שנה.

לפיכך, בקרבן, אשר בו אין דינים והגדרות, כ"גדול" וכדומה, אלא נתונים בלבד, גיל ללא הגדרות, הכלל "מקצת היום ככולו" אינו מעלה ואינו מוריד (ועיי' שם שביאר כמה סוגיות בש"ס שצריך בהם מעל"ע ועיי' "חזון איש" פרה סי' א', ועיי' "ברכת כהן" עה"ת סי' ל').

יומא טובה לרבנן

יומא טבא ללומדי הדף היומי ומגידי השיעורים עם הופעת הספר

"אהל משה" עמ"ס בכורות - ב"כ

מהרה"ג ר' משה ווייס זצ"ל

לבאר כל חמורה בפשט ובסברה בגמרא רש"י ותוס' על כל דף ודף

הגר"ש אלישיב שליט"א: חכמה ומלאכה לאסוף בעמיר גרנה ולפתוח שערי בינה מדברי רבותינו ראשונים ואחרונים ולעסוק בדברי קודשם על סדר הדף.

להשיג בכל חנויות הספרים
או אצל המח"ל 02-5815858

מאורות הדף היומי

בית מדרש למגידי

שיעור דף היומי סוכוטשוב

בשורה טובה לתושבי

מושב עץ אפרים

הגנו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף היומי

בביהכ"נ "המרכז"

בשעה 20:15 בערב

לאחר תפילת ערבית

ע"י מגיד שיעור

הרב אהרון רביץ שליט"א

מרבני בית מדרשנו

הציבור מוזמן

★ ★ ★

ניתן עדיין להשיג

את הגמרות המפוארות

מסכת בכורות-ערכין-תמורה

במשרדינו טל. 03-6164725

לעילוי נשמת

הרה"ר אהרון פרידמן ז"ל

ב"ר אליעזר דוד יבדלחט"א

נלב"ע י"ג תמוז תשמ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הרה"ר אברהם יעקב פרידמן ז"ל

ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע כ"ה סיון תשנ"ד

גבאי בית המדרש סוכוטשוב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת ציפורה פייגה רפאלי ז"ל

ב"ר סיני ז"ל נלב"ע ו' תמוז תש"ן

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

תקליטור "מאורות הש"ס"

שיעור חי בדף היומי

20 דפי גמרא

מסכת בכורות

לצפיה (במחשב) ושמע (MP3)

תקליטור מס' -1 דפים ב'-י"ט, תקליטור -2 כ'-מ"ב

לוגל תחילת הסדרה מחיר מיוחד בסך: 30 ש"ח בלבד לתקליטור (כולל משלוח)

מוקד הזמנות ארצי 1-700-500-151

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין
טל. 03-6160657

כתובת המערכת: רח' הרב וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243

למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il